

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)
ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
17 ΙΟΥΝΙΟΥ 2020**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

1. Λάθος
2. Σωστό
3. Σωστό
4. Λάθος
5. Λάθος

B1. Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου αναφοράς ο Αριστοτέλης παραθέτει ένα επιχείρημα, το οποίο αντλεί από τον χώρο της πόλης, καθώς για τον φιλόσοφο υπάρχει στενή σχέση μεταξύ ηθικής και πολιτικής. Το επιχείρημα που φέρνει ως μαρτυρία («μαρτυρεί δέ») εισάγεται με τον προσθετικό «και» («και τὸ γινόμενον») και αφορά το έργο των νομοθετών. Βασικός στόχος και επιδίωξή τους είναι να κάνουν τους πολίτες να αποκτήσουν την ηθική αρετή μέσω του εθισμού σε ανάλογες πράξεις και συμπεριφορές («οἱ γὰρ νομοθεταὶ τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοῦς, ...»). Στη συνέχεια αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο πραγματώνεται η ηθική αρετή, επιμένοντας ότι για την κατάκτησή της προηγείται η πράξη (η επανάληψη, η εξάσκηση, ο εθισμός). Στο πλαίσιο αυτής της θέσης προσθέτει ότι κάθε μορφή ηθικής αρετής, είτε αυτή γίνεται είτε φθείρεται, έχει ως αφετηρία της τις ίδιες αιτίες και τα ίδια μέσα. Για να ενισχύσει τον επαγωγικό του συλλογισμό χρησιμοποιεί τις ακόλουθες εκφραστικές επιλογές:

1. Την τροπική μετοχή ἐθίζοντες που έχει το μεγαλύτερο σημασιολογικό βάρος και την επαναληπτική αντωνυμία αὐτό (= τὸ ἐθίζειν) που τονίζει ότι με τον εθισμό και όχι με άλλο μέσο οι νομοθέτες κάνουν τους πολίτες αγαθούς.
2. Καί διαφέρει τοῦτο πολιτεία πολιτείας : η χρήση του επιδοτικού «καί» εδώ τονίζει τη διάκριση των πολιτευμάτων σε καλά και λιγότερο καλά με κριτήριο τη μεγαλύτερη ή τη μικρότερη βοήθεια που προσφέρουν στον πολίτη οι νομοθέτες για να κατακτήσει με τη δική τους καθοδήγηση την αρετή.
3. Τα ρήματα σε χρόνο Ενεστώτα (γίνεται και φθείρεται) που δηλώνουν διάρκεια και τονίζουν την επανάληψη ενεργειών για την απόκτηση της αρετής.
4. Τα παραδείγματα: α) το παράδειγμα των νομοθετών που με το έργο τους προσπαθούν να κάνουν τους πολίτες ενάρετους («οἱ γὰρ νομοθεταὶ τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοῦς, ...»). β) Τα παραδείγματα με τους καθαριστές και τους οικοδόμους

από τον χώρο των τεχνών (σε συσχετισμό με την ηθική αρετή) (έκ μὲν γὰρ τοῦ καθαρίζειν καί...οἰκοδομαί και οἱ λοιποὶ πάντες).

5. Τα πολυσύνδετα σχήματα: «καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται», «καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ κακοὶ γίνονται καθαρισταί», «Ἄνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες» που τονίζουν ὅτι με ὅμοιες ἐνέργειες οἱ ἄνθρωποι κατακτοῦν τὴν ἠθικὴ ἀρετὴ. Ἐπίσης, ἐνισχύουν τὴν ἀναλογία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν με τὶς τέχνες γιὰ νὰ καταδείξουν τὸν ὅμοιο τρόπο ἀπόκτησης ἠθικῶν ἀρετῶν καὶ τεχνῶν μέσω τοῦ ἐθισμοῦ.
6. Τις ἀντιθέσεις: «πολιτεία ἀγαθὴ ≠ πολιτεία φαύλη», «γίνεται ≠ φθείρεται», «ἀγαθοὶ ≠ κακοὶ», «ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται ≠ ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοὶ», «εὖ ≠ κακῶς» που τονίζουν τὴ σημασία τῆς ἠθικῆς πράξης στὴν ἀπόκτηση τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς τόσο στὴν προσωπικὴ ὅσο καὶ στὴν πολιτικὴ ζωὴ. Οἱ χωρὶς ἠθικοὺς κανόνες συμπεριφορῆς καὶ πράξεις ἀπομακρύνουν ἀπὸ αὐτή. Συγκεκριμένα, με τὴν ἀντίθεση «γίνεται ≠ φθείρεται» τονίζεται ὅτι μόνον ἡ διαρκῆς ἀσκηση οδηγεῖ καὶ διατηρεῖ τὴν ἠθικὴ ἀρετὴ, ἀλλιῶς αὐτὴ φθείρεται.
7. Το σχῆμα ἀπὸ κοινού: «ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς (οἰκοδομεῖν) κακοὶ (οἰκοδόμοι ἔσονται)».
8. Τον ἐμπρόθετο προσδιορισμὸ τῆς αἰτίας «ἐκ τῶν αὐτῶν» καὶ τὸν ἐμπρόθετο τοῦ μέσου «διὰ τῶν αὐτῶν» που τονίζουν ὅτι γιὰ συγκεκριμένους λόγους καὶ με τὴν κατάλληλη ἀσκηση οἱ ἄνθρωποι κατακτοῦν τὴν ἀρετὴ καὶ ἀκριβῶς γιὰ τοὺς ἀντίθετους λόγους καὶ με τὴν ἀκατάλληλη ἀσκηση ἡ ἀρετὴ ἐκφυλίζεται.
9. Τις ἀναλογίαις «ὁμοίως δὲ», «ἀνάλογον δὲ» που παραλληλίζουν τὸν τρόπο ἀπόκτησης τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς με τὶς τέχνες.
10. Τον ὑποθετικὸ λόγο τοῦ μὴ πραγματικοῦ (εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάζοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοὶ) που ἀποδεικνεύει ἐξ ἀντιθέτου ὅτι ὁ δάσκαλος εἶναι ἀναγκαῖος γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς.

B2. Ὁ συλλογισμὸς τοῦ Ἀριστοτέλη σχηματικά:

1η προκείμενη: ἀν ἡ τέχνη στοχεύει στὸ μέσο (Εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη... ἄγουσα τὰ ἔργα)

2η προκείμενη: ἀν ἡ τέχνη εἶναι ἀκριβέστερη καὶ ἀνώτερη ἀπὸ κάθε τέχνη (ἢ δ' ἀρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἐστίν)

Συμπέρασμα: ἡ ἀρετὴ ἔχει ὡς στόχο τῆς τὸ μέσον (τοῦ μέσου ἂν εἶη στοχαστικὴ)

Ἀρχικά ὁ Ἀριστοτέλης συγκρίνει τὶς ἐννοίες τέχνη- ἀρετὴ- φύσις μεταξύ τους καὶ διαπιστώνει ὅτι ἔχουν ἓνα κοινὸ γνῶρισμα, τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργοῦν μορφές· ὁμοῦς ἔχουν καὶ διαφορές. Ἔτσι:

- ἡ τέχνη μορφοποιεῖ τὴν ὕλη·
- ἡ ἀρετὴ δίνει μορφή στὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ επομένως εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν τέχνη (μορφοποιεῖ στὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου)·

- η φύση, που δημιουργεί και αυτή μορφές, είναι και αυτή ανώτερη από την τέχνη.

Ο Αριστοτέλης, λοιπόν, στο συλλογισμό που κάνει για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αρετή έχει στόχο τη μεσότητα, συγκρίνει την αρετή και τη φύση με την τέχνη και βρίσκει ότι η αρετή είναι ακριβέστερη και ανώτερη από κάθε τέχνη, όπως και η φύση. Ο Ασπάσιος, ο πιο αξιόλογος σχολιαστής του Αριστοτέλη, σχολιάζοντας το χωρίο αυτό λέει: αυτό «ή γάρ φύσις ἀμείνων τῆς τέχνης, μιμείται γάρ ἡ τέχνη τὴν φύσιν, ἡ δὲ ἀρετὴ ἔτι ἀμείνων, ἐστὶ γάρ ἡ ἀρετὴ τελειότες φύσεως καὶ κατορθωμένη φύσις». Η φύση είναι ανώτερη από την τέχνη, γιατί η τέχνη μιμείται τη φύση. Ακόμη, θα προσθέταμε ότι ο Αριστοτέλης θεωρεί τα όντα της φύσης τελειότερα από κάθε έργο τέχνης (εδώ ο Αριστοτέλης αναφέρεται και στις βάνουσες και στις καλές τέχνες, σ' ότι δηλαδή δημιουργεί γενικά ο άνθρωπος). Και τούτο γιατί κάθε φυσικό ον από τη στιγμή που γεννιέται και αυξάνεται, «κινείται» και οδηγείται ανεξάρτητα από τη θέλησή του στο «τέλος», στην τελειότητα, στην τελειότερη μορφή του, ενώ ένα έργο τέχνης είναι δημιούργημα του ανθρώπου ύστερα από σκέψη «ἔξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητικὴ» και μένει αμετάβλητο, δεν τείνει πουθενά. Τέλος, και η αρετή είναι ανώτερη και ακριβέστερη από την τέχνη, γιατί η αρετή είναι «τελειότες φύσεως καὶ κατορθωμένη φύσις», δηλαδή μια φύση, φυσική ιδιότητα με επιτυχία οδηγημένη στο σκοπό της, στο στόχο της. Ακόμη κατά τον Αριστοτέλη, όπως κάθε φυσικό ον οδηγείται στο «τέλος», στην τελειότητά του, έτσι και η ανθρώπινη ψυχή φτάνει στην αποκορύφωσή της, στο «τέλος» της με την αρετή, η αρετή δηλαδή είναι η τελειότητα της ψυχής. Επίσης, ο Αριστοτέλης δέχεται ότι από τη φύση οι άνθρωποι έχουν την ικανότητα να δεχτούν τις αρετές και ότι «τελειούνται» στην αρετή, φτάνουν στην τελείωση «διὰ τοῦ ἔθους»

Έτσι, αφού για ένα έργο τέχνης, δηλαδή για κάτι που αναφέρεται στον κόσμο των παραστάσεών μας και αποτελεί αντίκειμενο της εποπτείας μας, η μεσότητα σημαίνει αναμφισβήτητη τελειότητα και αφού η αρετή πραγματώνει τη μεσότητα ουσιαστικότερα και τελειότερα από όσο η τέχνη, έπεται πως η αρετή είναι η κατεξοχήν μεσότητα, πως η μεσότητα βρίσκει στην αρετή την αυθεντικότερη έκφραση και συγκεκριμενοποίησή της (ή δ' αρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἐστὶν ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστικὴ). Η δυνητική ευκτική του συμπεράσματος εκφράζει αυτό που «είναι δυνατό να γίνει στο παρόν και στο μέλλον», δηλαδή κάτι πιθανό, ενδεχόμενο και όχι βέβαιο. Με την έγκλιση αυτή ο Αριστοτέλης αποφεύγει τον κατηγορηματικό χαρακτήρα που θα είχε η ίδια πρόταση, αν το ρήμα της ήταν στην οριστική, η οποία εκφράζει το πραγματικό (τοῦ μέσου ἐστὶ στοχαστικὴ). Η διατύπωση λοιπόν με δυνητική ευκτική δείχνει μετριοπαθές και ήπιο ύφος, γνωρίσματα που πρέπει να είχε και ο χαρακτήρας του συγγραφέα, αν δεχτούμε τη φράση ότι «το ύφος είναι ο άνθρωπος».

B3.

- α. Λάθος
- β. Λάθος
- γ. Λάθος
- δ. Λάθος
- ε. Σωστό

B4.

θέμα: νομοθέται
 συνήθεια: ἐθίζοντες
 ψυχοφθόρος: φθείρεται

ανούσιος: ἔσονται
ανεκτός: εἶχε
αβλεψία: βλέπουσα
ασωτία: σφζούσης
ἄρρητος: λέγομεν
αφαίρεση: ἀφελεῖν
βολίδα: ὑπερβολή

B5. Ο Αριστοτέλης στο πρώτο απόσπασμα του κειμένου αναφοράς τονίζει τη σχέση ηθικής αρετής και πράξης, και προσπαθεί να δείξει ότι η ηθική αρετή δεν είναι εκ φύσεως, αλλά καλλιεργείται με την ηθική πράξη. Για να στηριχτεί αυτή η θέση, ο Αριστοτέλης μεταφέρεται στο χώρο της πολιτικής φέρνοντας τώρα ένα νέο επιχείρημα: τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι νομοθέτες, με την προϋπόθεση βέβαια ότι προσπαθούν, με τον εθισμό (ἐθίζοντες) στις καλές πράξεις, να κάνουν τους πολίτες να αποκτήσουν ηθική αρετή (με τον ίδιο τρόπο που και ο κάτοχος μιας τέχνης θέλει να δει ἀγαθόν τεχνίτη τον μαθητή του). Ωστόσο, ἄλλοι από αυτούς οργανώνουν σωστά τον εθισμό και πετυχαίνουν το στόχο τους, ὅμως ἄλλοι θεσπίζουν τέτοιους νόμους, οι οποίοι δεν επιτυγχάνουν σωστά τον εθισμό των πολιτών, με αποτέλεσμα οι νομοθέτες να πέφτουν ἔξω, να αποτυχαίνουν και να μην ασκούν τους πολίτες ἔτσι, ὥστε να αποκτήσουν ηθική αρετή. Στη συνέχεια αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο πραγματώνεται η ηθική αρετή, επιμένοντας ότι για την κατάκτησή της προηγείται η πράξη (η επανάληψη, η εξάσκηση, ο εθισμός) και επανέρχεται στα παραδείγματα με τους κιθαριστές και τους οικοδόμους, για να δείξει ότι με την καλή εξάσκηση πετυχαίνει κανείς το στόχο του, ενώ με την κακή αποτυχαίνει (η καλή ή η κακή εξάσκηση είναι το κριτήριο για την κατάκτηση ή όχι του στόχου) (ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται). Ισχυρίζεται ότι θα γίνει κανείς καλός κιθαριστής, αν πρώτα εξασκηθεί με τὸ καλὸ παίξιμο της κιθάρας· αν ὅμως δεν εξασκηθεί καλά, θα γίνει κακός κιθαριστής. Θα γίνει κανείς καλός οικοδόμος, αν πρώτα εξασκηθεί με τὸ καλὸ χτίσιμο των σπιτιῶν, αν ὅμως δεν εξασκηθεί καλά, θα γίνει κακός οικοδόμος. Το ίδιο συμβαίνει και με την ηθική αρετή: αποκτᾷ κανείς ηθική αρετή, αν πρώτα εθιστῆί καλά, με ηθικές πράξεις και συνηθίσῃ σ' αυτήν. Αν ὅμως δεν εξασκηθεί καλά, δεν κατακτᾷ την ηθική αρετή. Στο τέλος γίνεται λόγος για τον διδάξοντα, δηλαδή για εκείνον που θα παρακολουθεῖ και θα καθοδηγῆί τους κιθαριστές και τους οικοδόμους (και εκείνους βέβαια που θα κατακτήσουν την αρετή) κατὰ τὴ διαδικασία του εθισμού, της εξάσκησής τους (ἐκ μεν γὰρ τοῦ εὖ οικοδομῆν... τοῦ κακῶς κακοί). Επομένως, ὁ Αριστοτέλης δέχεται - και επισημαίνει - τη συμβολή της διδασκαλίας για την καλλιέργεια της ηθικής αρετής αναφέροντας το ρόλο του νομοθέτη και του δασκάλου (εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδεν ἄν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἄν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί).

Ο Πρωταγόρας εκτιμᾷ ότι τὸ αναγκαῖο στοιχεῖο για τὴ συγκρότηση πόλεων δεν ἔχει καμία σχέση με τις τεχνικές ικανότητες (οικοδομική, μεταλλουργία, κεραμική), ἀλλὰ με αὐτὸ που ονομάζει «ἀνδρὸς ἀρετὴ» και περιλαμβάνει τὴ δικαιοσύνη, τὴ σωφροσύνη και τὸ ὄσιον (διότι, αν μεν ὑπάρχει...σε καμία περίπτωση χωρίς αὐτό). Ωστόσο, ἐνδέχεται κάποιοι να μην εἶναι μέτοχοι τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτούς ὁ Πρωταγόρας θεωρεῖ αναγκαῖο να εφαρμοστῆί μια ἀγωγή που θα περιλαμβάνει διδασκαλίες και τιμωρίες. Αν ὅμως αποτύχουν, τότε προβλέπονται αυστηρότατες ποινές, ὅπως ἡ ἐξορία ἢ ὁ θάνατος. Στις περιπτώσεις αὐτές τὸ άτομο που δεν κοσμεῖται ἀπὸ ἀρετὴ χαρακτηρίζεται ὡς ἀνίατο. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς δηλώνει τὴν ἀδυναμία του να συμβιώσει ἀρμονικὰ με τὰ υπόλοιπα μέλη τῆς κοινωνίας και, ἐπίσης, τὴν ἀδυναμία τῆς τελευταίας να θεραπεύσει τὴ «νόσον». Προκύπτει, λοιπόν, ὡς ἀναπόφευκτη ἀναγκαιότητα ἡ ἐκδίωξη του ἀτόμου (ἐξορία ἢ θάνατος) ἀπὸ τους κόλπους τῆς κοινότητος, προκειμένου να διασφαλιστῆί ἡ ομαλὴ κοινωνικὴ συμβίωση (και εἴαν, σε

περίπτωση που κάποιος δε μετέχει σ' αυτό ... ακόμα και μετά την τιμωρία). Με βάση τα δεδομένα που ανέφερε ο Πρωταγόρας, συμπεραίνεται ότι είναι πολύ παράξενο να πιστέψει κανείς ότι οι μεγάλοι και σοφοί πολιτικοί άνδρες, ενώ διδάσκουν στα παιδιά τους όλα τα άλλα πράγματα, δεν τους διδάσκουν την αρετή. Αυτό το τόσο παράδοξο και ανεξήγητο υποδεικνύει, κατά το σοφιστή, ότι στην πραγματικότητα συμβαίνει το εντελώς αντίθετο, το λογικό, ότι δηλαδή οι αγαθοί άνδρες διδάσκουν στους γιους τους την αρετή (εάν λοιπόν έτσι έχουν τα πράγματα ... σκέψου τι περίεργα πλάσματα είναι αυτοί οι αγαθοί άνδρες) χωρίς την οποία τα παιδιά τους κινδυνεύουν να υποστούν τις πιο σοβαρές κυρώσεις (θάνατος, εξορία, δήμευση περιουσίας, συνολική καταστροφή του οίκου τους) (Ότι το πράγμα αυτό το θεωρούν διδακτό ... Μπορούμε να πιστέψουμε κάτι τέτοιο Σωκράτη;).

Και στα δύο απόσπασματα, λοιπόν, παρουσιάζεται διαφορά αντίληψης, σχετικά με τη διδασκαλία της ηθικής αρετής. Ο Αριστοτέλης δίνει έμφαση στην ηθική ευθύνη του ατόμου και τονίζει τη σημασία της επανάληψης, της εξάσκησης και του εθισμού για την κατάκτηση της ηθικής αρετής. Ο Πρωταγόρας αντίθετα θεωρεί ότι η ηθική αρετή είναι αναγκαία για την ύπαρξη των πόλεων και υποχρέωση κάθε πολίτη να την κατέχει. Διαφορετικά εφαρμόζονται πολύ αυστηρές ποινές για τον παραβάτη. Ο Πρωταγόρας δίνει έμφαση στην τιμωρία ως μέσο καταστολής της αδικίας και διδασκαλίας της πολιτικής αρετής. Τον βλέπουμε πιο αυστηρό και απόλυτο σε αντίθεση με τον Αριστοτέλη, ο οποίος ως κύριος εκφραστής της μεσότητας παρουσιάζεται πιο διαλλακτικός και μετριοπαθής.

B. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Γ1.

Κι αν κάποιος πάλι με ρωτούσε: Στ' αλήθεια, ακόμα ισχυρίζεσαι ότι πρέπει, αν κάποιος αδικεί την πόλη, να κάνουμε ειρήνη και μ' αυτόν; Δε θα το έλεγα απεναντίας μάλιστα εννοώ ότι πολύ πιο γρήγορα θα τιμωρούσαμε αυτούς, αν δεν αδικούσαμε κανέναν· γιατί δε θα είχαν κανέναν (ως) σύμμαχο.

Γ2.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Ξενοφών αντιπαραθέτει τα αγαθά της ειρήνης με τα δεινά του πολέμου σε οικονομικό επίπεδο. Αρχικά λοιπόν, κάνοντας μία σύντομη αναφορά στο παρελθόν της Αθήνας, διαπιστώνει πως σε καιρό ειρήνης υπήρχε μεγάλη εισροή χρημάτων στην πόλη, ενώ σε καιρό πολέμου όλα αυτά δαπανήθηκαν πλήρως («εὐρήσει γὰρ ... καταδαπαγηθέντα»). Στη συνέχεια, κρίνοντας από τη σύγχρονή του πραγματικότητα, θεωρεί ότι εξαιτίας του πολέμου πολλά έσοδα χάθηκαν και όσα έφτασαν στην πόλη ξοδεύτηκαν σε κάθε είδους δαπάνες, ενώ μόλις επανήλθε η ειρήνη στη θάλασσα, και τα έσοδα αυξήθηκαν και ήταν στη διάθεση των πολιτών, για να τα χρησιμοποιήσουν όπως ήθελαν («γνώσεται δ' ... βούλονται»).

Γ3.

- α. ἐξέλειπες / εἰσήεις / εἰσήεισθα, κατεδαπανῶ.
- β. μάλα – μάλιστα, ταχέως / ταχύ – τάχιστα.
- γ. τισί, πρόσοδοι, πολίτου.

Γ4.

- α. ἡ εἰρήνην: β' ὀρος σύγκρισης εξαρτώμενος από το «κερδαλεώτερον».
- ταῦτα: υποκειμένο του ρήματος «ἀν κριθεῖη», αττική σύνταξη.

τῶν προσόδων: (ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός), γενική διαιρετική στο «πολλάς».
ἄγειν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος «χρή».

β. ἀνενεχθέντα: κατηγορηματική μετοχή, εξαρτώμενη από το ρήμα γνώσης / αντίληψης «εὐρήσει», η οποία αναφέρεται στο αντικείμενό του «χρήματα».

γ. Εὐθύς λόγος: «πολὺ θᾶπτον ἂν τιμωροῖμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπάρχοντες ἀδικοῦντες».
Μετατροπή στο εἶδος του μη πραγματικού: «πολὺ θᾶπτον ἂν ἐτιμωρούμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπάρχοντες ἀδικοῦντες».

